

Φύλο και Ιστορία

Ενότητα 4: Έμφυλες ταυτότητες και κύκλοι ζωής:
κανονιστικός λόγος και καθημερινές πρακτικές

Ανδρονίκη Διαλέτη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα: Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Κοινωνικής
Ανθρωπολογίας

Σκοποί ενότητας

Σε αυτή την ενότητα θα διερευνήσουμε τη συγκρότηση των κύκλων ζωής (παιδική ηλικία, ενηλικίωση, νεότητα, μέση και τρίτη ηλικία) όπως διαμορφώνονται στην κανονιστική γραμματεία (εγχειρίδια καλής συμπεριφοράς κοσμικού ή θρησκευτικού προσανατολισμού και έντυπο οπτικό υλικό) που γνωρίζει ιδιαίτερη άνθιση κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο χάρη στην ανάπτυξη της τυπογραφίας. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στους έμφυλους και άλλους κοινωνικούς παράγοντες (κοινωνική θέση, τόπος διαμονής, θρήσκευμα κ.ά.) που καθόριζαν την αναμενόμενη και αποδεκτή συμπεριφορά στον ιδιωτικό και δημόσιο χώρο σε κάθε στάδιο της ζωής. Ταυτόχρονα θα συζητήσουμε σε ποιο βαθμό αυτές οι κανονιστικές ρυθμίσεις εφαρμόζονταν στην καθημερινότητα και εάν υπήρξαν εναλλακτικές μορφές ζωής, εμπειρίας και συγκρότησης της ταυτότητας.

Περιεχόμενα ενότητας 1/2

- Έμφυλες ταυτότητες και κύκλοι ζωής
- Το εφήμερο της ζωής και της νεότητας
- Τα στάδια της γυναικείας ζωής
- Τα στάδια της ανδρικής ζωής
- Λουκρητία: το πρότυπο της γυναικείας συζυγικής τιμής
- Στα ίχνη της Πηνελόπης: το γνέσιμο ως δείγμα γυναικείας αρετής
- Η συνετή γυναίκα
- Ένα δύσκολο εγχείρημα: Οι μαίες βοηθούν στον τοκετό ενώ το μέλλον του παιδιού κρίνεται από τις αστρολογικές προβλέψεις
- Ο τοκετός αποτελούσε τη συχνότερη αιτία γυναικείας θνησιμότητας
- Η Katharina von Bora
- Οριοθετώντας τον γυναικείο καλλωπισμό
- Κόρη με μονόκερω (σύμβολο της αγνότητας)
- Κατασκευάζοντας τον αριστοκρατικό ανδρισμό: Εγχειρίδια καλής συμπεριφοράς
- Έμφυλες νοηματοδοτήσεις του αριστοκρατικού ανδρισμού: η ξιφομαχία

Περιεχόμενα ενότητας 2/2

- Έμφυλες νοηματοδοτήσεις του αριστοκρατικού ανδρισμού: το κυνήγι
- Πορτραίτο νεαρού αριστοκράτη με βιβλίο
- Γερμανός έμπορος από τη Χάνσα
- Αστικές αναπαραστάσεις του αγροτικού ανδρισμού
- Πατρικές προσδοκίες και έμφυλα πρότυπα
- Η πατρική επιλογή του ιδανικού συζύγου
- Ένα από τα πρώτα και πιο γνωστά εγχειρίδια για την ενάρετη γυναικεία συμπεριφορά
- Αργία μήτηρ πάσης κακίας...
- Η συμπεριφορά της χήρας κανονικοποιείται με την ανάπτυξη της τυπογραφίας
- Οι αμφίσημες συνθήκες πρόσβασης των γυναικών στην ιδιοκτησία
- Επιτελώντας το φύλο στον Αυλικό πολιτισμό
- Συγκροτώντας τον αριστοκρατικό ανδρισμό: ο κίνδυνος της εκθήλυνσης
- Πειθαρχώντας τον λόγιο ανδρισμό
- Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

Έμφυλες ταυτότητες και κύκλοι ζωής:
κανονιστικός λόγος και καθημερινές
πρακτικές

Έμφυλες ταυτότητες και κύκλοι ζωής

- Τρόποι και συμπεριφορές την εποχή της τυπογραφίας: η γέννηση του εγχειριδίου καλής συμπεριφοράς.
- Παιδική ηλικία, εφηβεία και ανατροφή: οι έμφυλες διαστάσεις τους.
- Φύλο, κοινωνική θέση και δυνατότητες μόρφωσης.
- Μέση ηλικία: επαγγελματική σταδιοδρομία, γάμος και τεκνοποίηση.
- Κατασκευάζοντας και βιώνοντας τη μητρότητα.
- Η «μοχθηρή» μητέρα: εγκατάλειψη και βρεφοκτονία.
- Η τρίτη ηλικία: καθημερινότητα και πρότυπα συμπεριφοράς.
- Μόνες γυναίκες: άγαμες, ανύπανδρες μητέρες, χήρες, δυνάμει μάγισσες...
- Ηγεμονικές και υποτελείς μορφές ανδρισμού.
- Μεταξύ «εκθήλυνσης» και «βαρβαρότητας»: το ιδεώδες του ανδρικού μέτρου.

Το εφήμερο της ζωής και της νεότητας:
Όρθια γυναικεία γυμνή μορφή και θάνατος
(Hans Sebald Beham, 1547)

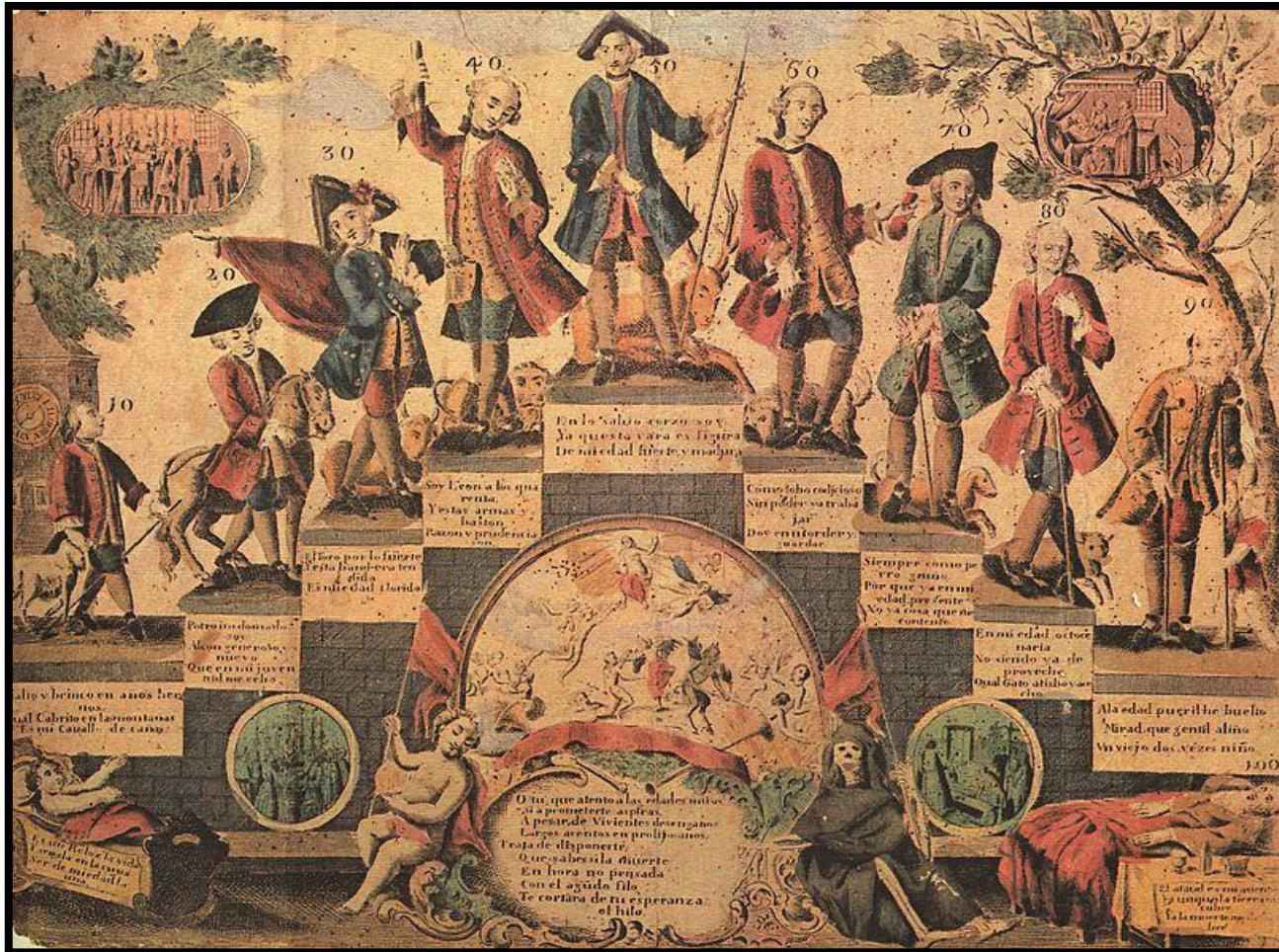

Hans Baldung, Τα στάδια της γυναικείας ζωής (π. 1510)

Τα στάδια της ανδρικής ζωής (ανώνυμο, π. 1750)

Λουκρητία: το πρότυπο της γυναικείας συζυγικής τιμής

Lucas Cranach, Λουκρητία
(1509-1510)

Tiziano, Ταρκύνιος και Λουκρητία
(1515)

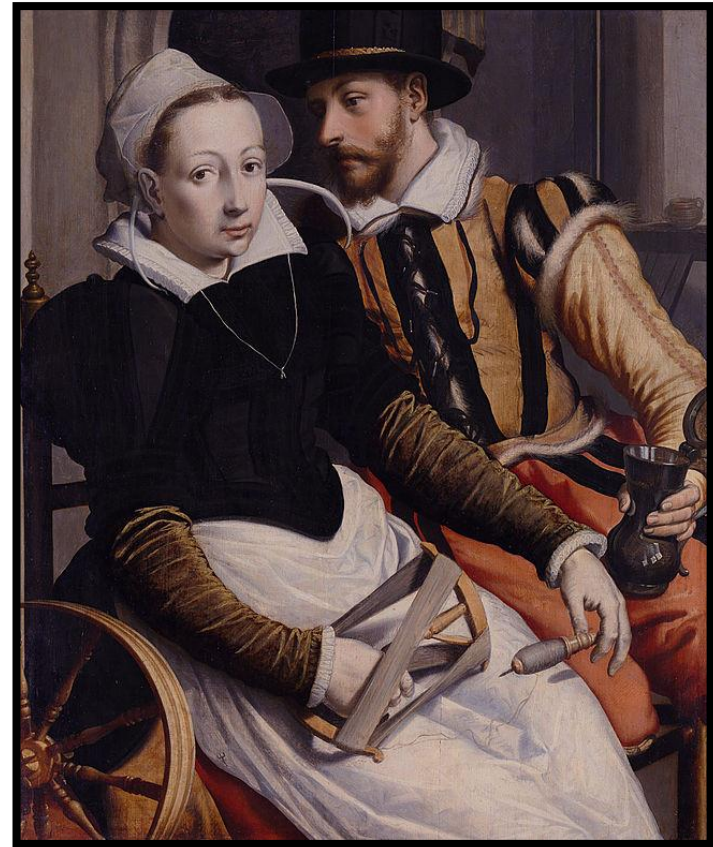

Στα ίχνη της Πηνελόπης: το γνέσιμο ως δείγμα γυναικείας αρετής

Maerten van Heemskerck (1531)

Pieter Pietersz (π. 1570)

Anton Woensam, Η συνετή γυναίκα (π. 1525)

Ακολουθήστε το [σύνδεσμο](#) για να δείτε το φωτογραφικό υλικό

«Κοίτα αυτή τη μορφή που συμβολίζει τη συνετή γυναίκα. Κάθε γυναίκα που ακολουθεί το δίδαγμα της προστατεύει καλά την τιμή της.

(μάτια)

Βλέπω καλά όπως το γεράκι και διαχωρίζω το σωστό από το λάθος. Προστατεύω τον εαυτό μου μέρα-νύχτα από όποιον μηχανορραφεί εναντίον της τιμής μου.

(αυτιά)

Θα παραμείνω με τα αυτιά μου ανοικτά, έτσι ώστε να ακούω τα λόγια του Θεού που προστατεύουν τους ευλαβείς.

(δεξί χέρι)

Θα περιφρονώ την υπεροψία και θα αντικατοπτρίζομαι στον καθρέπτη του Χριστού, μέσω του οποίου εξιλεωθήκαμε απέναντι στον Θεό.

(στόμα)

Κάθε ώρα, μέρα-νύχτα φορώ μια χρυσή αλυσίδα στα χείλη μου, έτσι ώστε να μη λέω άσχημες κουβέντες, ούτε να προσβάλω κανενός την τιμή.

(στήθος)

Όπως το τρυγόνι, έχω μια ακλόνητη καρδιά, πιστή σε αυτόν που θα γίνει σύζυγος μου. Κανένα σφάλμα του δε θα διασαλεύσει την πίστη μου.

(μέση)

Η μέση μου είναι ζωσμένη με ερπετά, όπως θα πρέπει να είναι κάθε τίμιας γυναίκας που θέλει να προστατευτεί από το δηλητήριο του σκανδάλου, από την κακιά αγάπη και τα ντροπιαστικά παιχνίδια.

... (πόδια)

Θα βαδίζω με οπλές αλόγου και θα είμαι ακλόνητη στην τιμή μου. Δεν θα υποπέσω σε αμαρτία, που αν και στην αρχή είναι γλυκιά στη συνέχεια γίνεται πικρή σαν τη χολή.

Όποια γυναίκα διαθέτει αυτά τα γνωρίσματα θα διαφυλάξει αμόλυντη την τιμή της και ασφαλώς θα κερδίσει από τον επουράνιο Θεό το αιώνιο βασίλειο του Παραδείσου».

Ένα δύσκολο εγχείρημα: Οι μαίες βοηθούν στον τοκετό ενώ το μέλλον του παιδιού κρίνεται από τις αστρολογικές προβλέψεις

Jacob Rueff, *De Conceptu et Generatione Hominis: de matrice et eius partibus nec non de conditione infantis in utero, et gravidarum cura et officio...* (Φρανκφούρτη 1580).

Ακολουθήστε το [σύνδεσμο](#) για να δείτε το φωτογραφικό υλικό

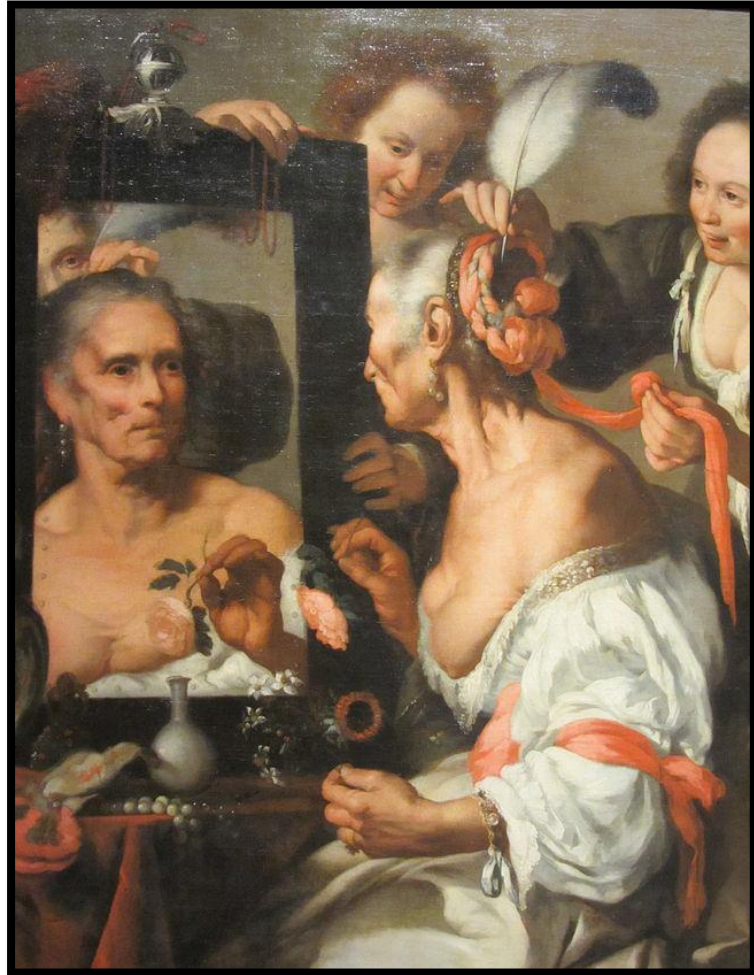
Ο τοκετός αποτελούσε τη συχνότερη αιτία γυναικείας
θνησιμότητας:
Τοκετός από το εγχειρίδιο μαιευτικής του Eucharius
Rösslin (1513)

Η Katharina von Bora, σύζυγος του Λούθηρου, ως ιδανική χήρα (1546)

Οριοθετώντας τον γυναικείο καλλωπισμό:
Bernardo Strozzi, Ματαιοδοξία (1635)

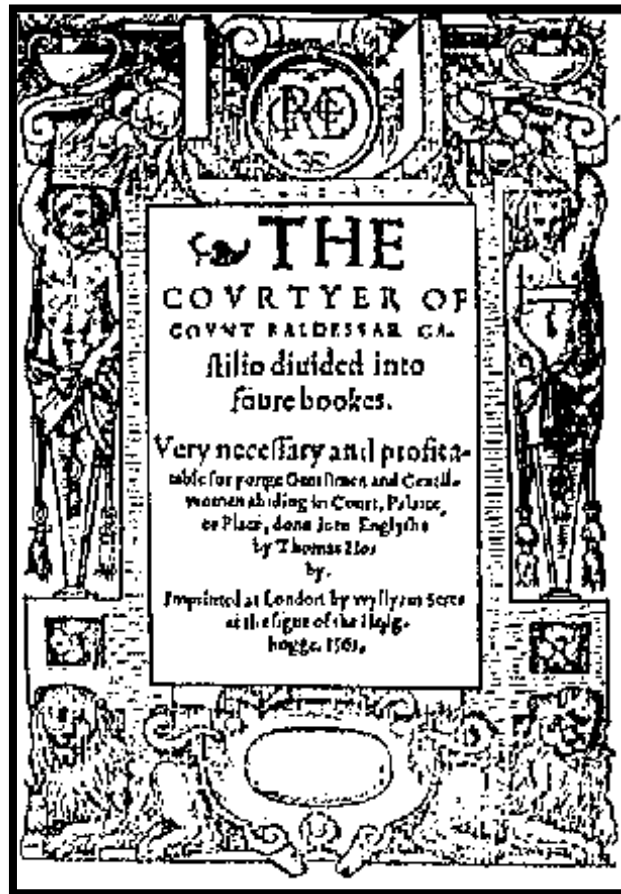

Ραφαήλ, Κόρη με μονόκερω
(σύμβολο της αγνότητας) (1506)

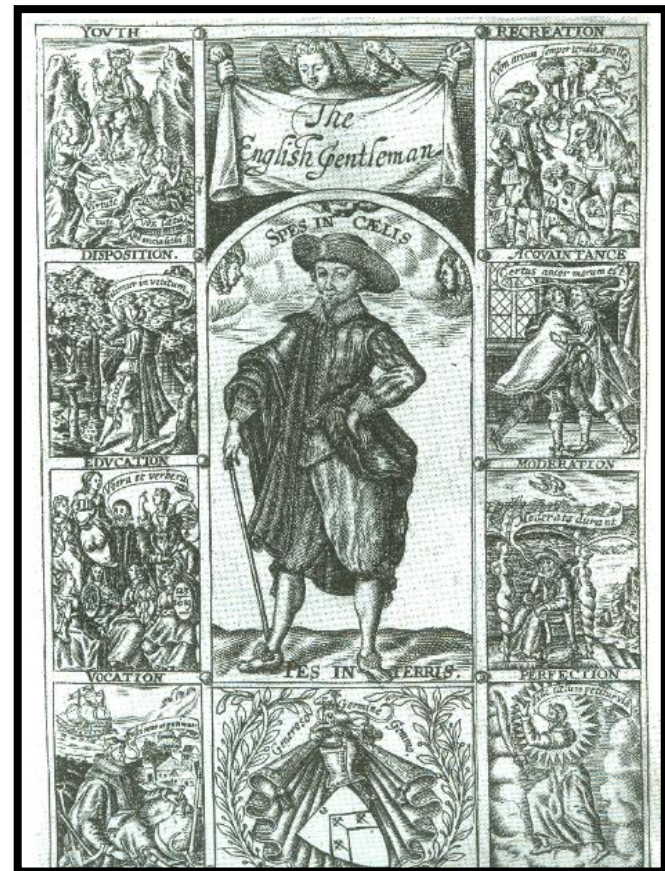

Κατασκευάζοντας τον αριστοκρατικό ανδρισμό: Εγχειρίδια καλής συμπεριφοράς

Baldassare Castiglione, *Ο Αυλικός* (1528)
σε αγγλική μετάφραση του 1561

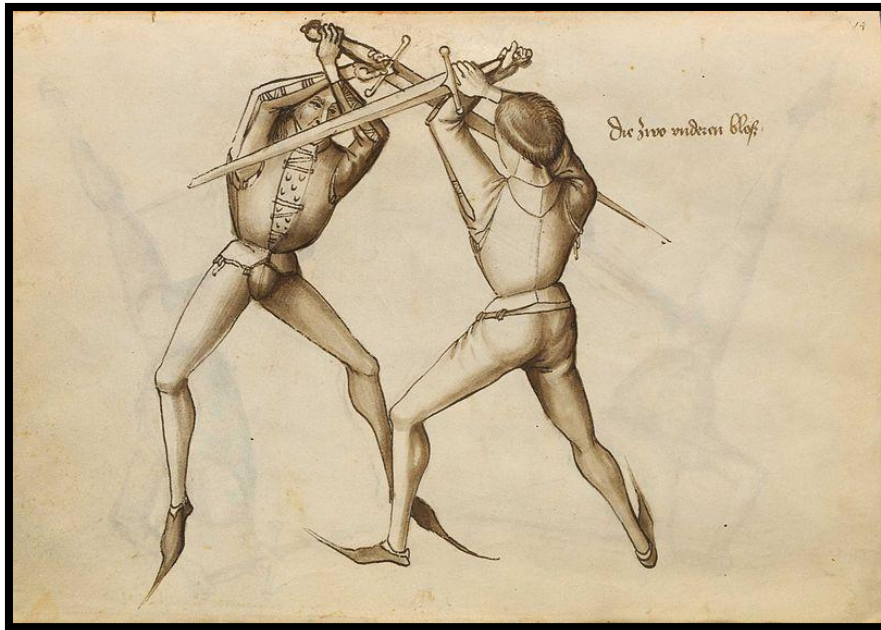

Richard Brathwait, *The Complete English Gentleman* (1630)

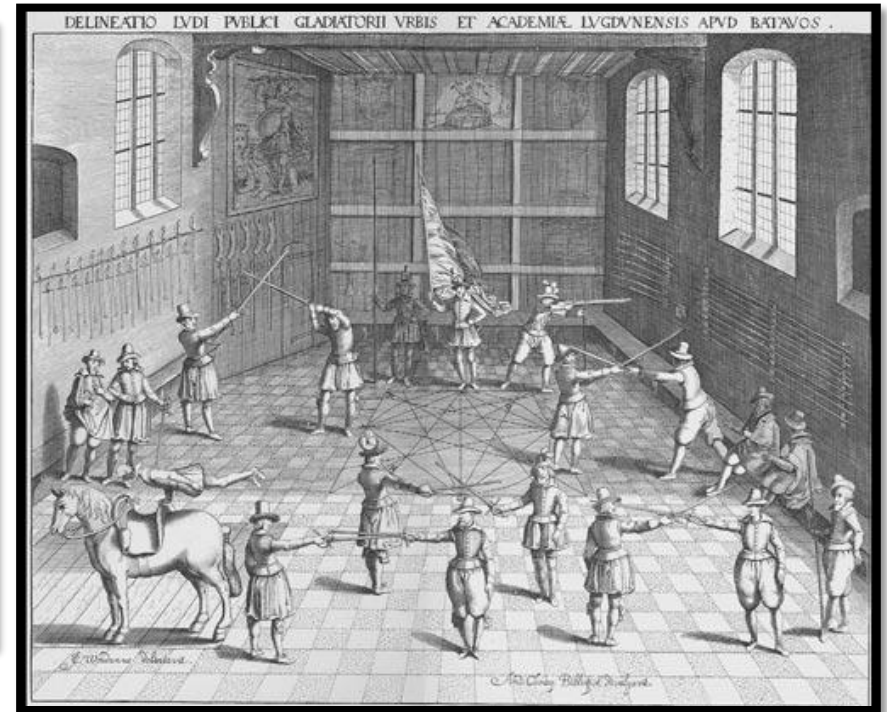

Έμφυλες νοηματοδοτήσεις του αριστοκρατικού ανδρισμού: η ξιφομαχία

Από το γνωστό εγχειρίδιο του Hans Talhoffer (1467)

Σχολή ξιφομαχίας στο Πανεπιστήμιο του Leiden (1610)

Έμφυλες νοηματοδοτήσεις του αριστοκρατικού
ανδρισμού: το κυνήγι
Paolo Uccello, Κυνήγι στο δάσος (π. 1470)

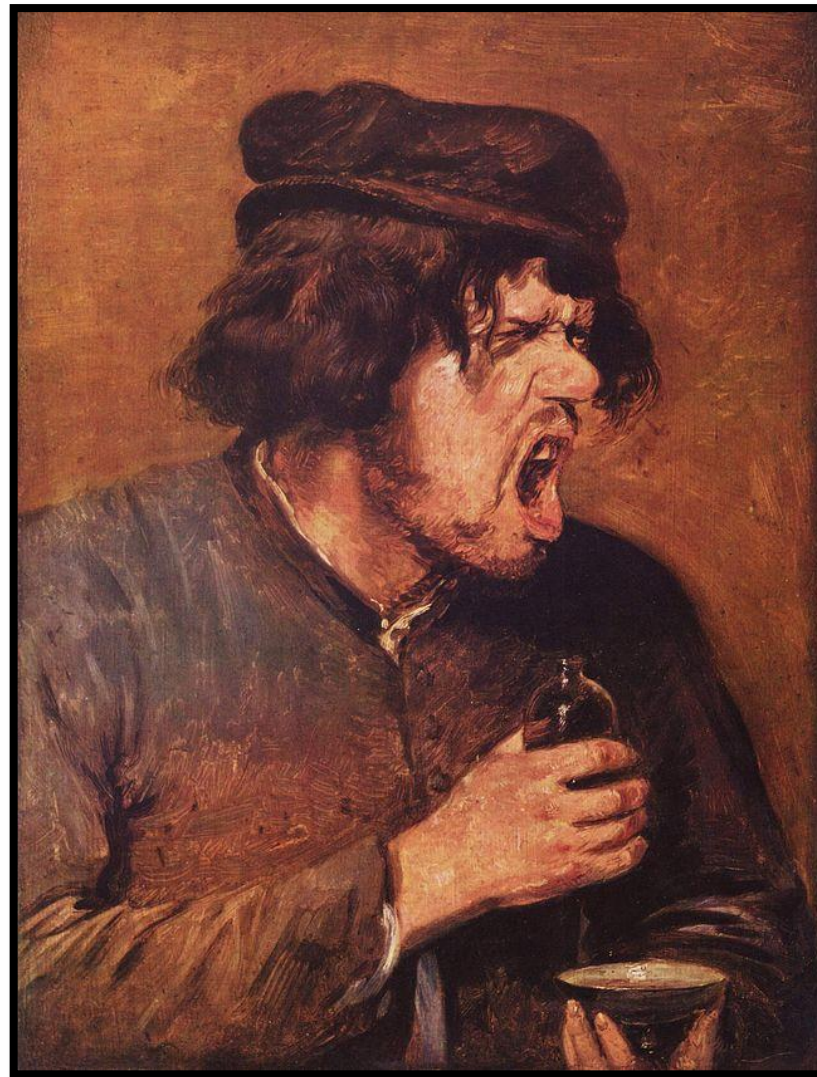
Agnolo Bronzino, Πορτραίτο νεαρού
αριστοκράτη με βιβλίο (1540).

Hans Holbein, Georg Giese, Γερμανός έμπορος από τη Χάνσα (1532)

Αστικές αναπαραστάσεις του αγροτικού ανδρισμού:
Adriaen Brouwer, Ο Μεθύστακας (π. 1630-1640).

Πατρικές προσδοκίες και έμφυλα πρότυπα

«Ο Θεός θέλησε αυτό το πλάσμα να είναι κορίτσι, ενώ, εγώ, με τις πατρικές προσδοκίες μου, περίμενα αγόρι. Είναι, ωστόσο, αλήθεια ότι τα θηλυκά, εάν εξαιρέσουμε τον κίνδυνο που διατρέχουν να χάσουν την αγνότητά τους που εκτιμάται τόσο από τους ενάρετους, μας προσφέρουν μεγαλύτερη παρηγοριά. Τα πράγματα έχουν ως εξής: τα αγόρια στην ηλικία των δώδεκα ή δεκατριών αρχίζουν να εκνευρίζονται με τους πατρικούς περιορισμούς και έχοντας τελειώσει με το σχολείο και την υπακοή, κάνουν αυτούς που τους έδωσαν ζωή και γέννηση να το μετανιώνουν. Και αυτό που ενοχλεί περισσότερο είναι η αγενής συμπεριφορά, οι απειλές τις οποίες τα αγόρια ξεστομίζουν μέρα-νύχτα απέναντι στον πατέρα και τη μητέρα τους... Ενώ τα κορίτσια αποτελούν καταφύγιο όπου μπορούν να αναπαυτούν οι γονείς όταν γεράσουν. Και δεν περνά στιγμή που να μην απολαμβάνουν τη στοργή τους [των θυγατέρων τους] που εκφράζεται ως επιμελημένη φροντίδα και αληθινή καλοσύνη απέναντι στις ανάγκες τους... Ο Χριστός μου την έδωσε ως παρηγοριά για τα γεράματά μου... και τον ευχαριστώ προσευχόμενος σε αυτόν να δώσει να ζήσω έως τη μέρα που θα γιορτάσουμε τον γάμο της...».

Επιστολή του Pietro Aretino προς τον Sebastiano del Piombo, νονό της νόθης θυγατέρας του (1537) [Mary Rogers-Paola Tinagli, *Women in Italy, 1350-1650 - Ideals and Realities: A Sourcebook*, Manchester University Press, Μάντσεστερ 2005, σ. 96-97].

Η πατρική επιλογή του ιδανικού συζύγου

«Καθώς οι παρθένες ούτε γνωρίζουν ούτε επιθυμούν την ένωση με τον άνδρα, το νεαρό κορίτσι θα πρέπει να αφήσει όλες τις σκέψεις στα χέρια του πατέρα του, και να δεχθεί με ευχαρίστηση ως σύζυγο αυτόν που θα επιλέξει αυτός... Η υγεία και οι καλές σωματικές συνήθειες είναι απαραίτητες, τόσο διότι το σπίτι και η οικογένεια θα πρέπει να διοικούνται από κάποιον εύρωστο και υγιή όσο και για το καλό της γυναίκας και των παιδιών... Δε θα πρέπει να είναι ούτε πολύ νέος, ούτε να πλησιάζει τα γηρατειά, έτσι ώστε να μπορεί να βαστάξει το βάρος της οικογένειας... και τα παιδιά να μην στερηθούν τον πατέρα τους πριν ενηλικιωθούν. Η νεαρή ηλικία δεν είναι αρκετά συνετή... διότι ένας άνδρας μετριέται από την ευφυΐα του. Ο σύζυγος της κόρης μας, λοιπόν, θα πρέπει να είναι ένας άνδρας με πρόδηλη ευφυΐα, συνετός, μορφωμένος και ενάρετος».

Lodovico Dolce, *Dialogo della institution delle donne* (1547), σ. 31-3.

Ένα από τα πρώτα και πιο γνωστά εγχειρίδια για την ενάρετη γυναικεία συμπεριφορά

«Άλλωστε, ενώ οι κανόνες συμπεριφοράς για τους άνδρες είναι πολλοί, η ηθική συγκρότηση των γυναικών μπορεί να συνοψιστεί σε ελάχιστες αρχές· αυτό συμβαίνει επειδή οι άνδρες δραστηριοποιούνται τόσο μέσα όσο και έξω από το σπίτι, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό χώρο και για αυτό απαιτούνται πολυάριθμοι τόμοι για να εξηγήσουν τους κώδικες συμπεριφοράς που πρέπει να ακολουθούν σε κάθε ένα από τα ετερόκλητα καθήκοντά τους. Ενώ το μόνο μέλημα των γυναικών είναι η αγνότητα· συνεπώς, όταν στη γυναίκα έχει με προσοχή γίνει κατανοητό αυτό το σημείο, τότε μπορεί να θεωρείται ότι έχει λάβει επαρκή εκπαίδευση».

Juan Luis Vives, *The Education of a Christian Woman*, Σικάγο 2000, σ. 47 (1η έκδοση στα λατινικά: 1524).

Αργία μήτηρ πάσης κακίας...

«Η κόρη δε θα πρέπει να κοιμάται πολλές ώρες αλλά ούτε και λιγότερες από όσες είναι καλές για την υγεία της, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί αυτό που πιστεύουμε, ότι, δηλαδή, τα νεαρά κορίτσια είναι υγιέστερα όταν ακολουθούν την λιτότητα που συνιστούμε αντί για την ηδυπαθή απόλαυση, η οποία εκδηλώνεται με αδυναμία και ωχρότητα σε όσες εντρυφούν σε αυτή. Σε αυτές τις οδηγίες θα πρέπει να προσθέσουμε δραστηριότητες και ενασχολήσεις που να ταιριάζουν στη νεανίδα, αρκετές εκ των οποίων έχουν ήδη αναφερθεί. Διότι η αργία αποτελεί την ευκολότερη δίοδο για την πονηριά του διαβόλου ενώ μέσω αυτής η Αφροδίτη ασκεί με μεγαλύτερη ετοιμότητα τα προσόντα της, όχι μόνο στις γυναίκες αλλά ακόμη και στους πιο σταθερούς άνδρες... Συνεπώς συνιστώ τα μυαλά των γυναικών να βρίσκονται διαρκώς υπό έλεγχο μέσω της εργασίας ή των θεάρεστων σκέψεων και συνομιλιών, έτσι ώστε να μην εκτραπούν σε επαίσχυντη συμπεριφορά... ».

Juan Luis Vives, *The Education of a Christian Woman*, The University of Chicago Press, Σικάγο 2000, σ. 91-93 (1η έκδοση στα λατινικά: 1524).

Η συμπεριφορά της χήρας κανονικοποιείται με την ανάπτυξη της τυπογραφίας

«Σου αποστέλλω τα θρησκευτικά βιβλία που σου υποσχέθηκα... και μη νομίζεις ότι επειδή είσαι χήρα είσαι χωρίς σύζυγο, γιατί ο φυσικός νόμος ορίζει ότι κάθε γυναίκα θα πρέπει να έχει ένα σύζυγο, είτε έναν κοσμικό είτε τον αιώνιο [τον Χριστό]. Γιατί οι γυναίκες είναι από τη φύση τους αδύναμες και ασθενείς και για αυτόν τον λόγο δεν μπορούν να ελέγξουν τον εαυτό τους, και έτσι είναι απαραίτητο να έχουν ένα σύζυγο να τις εξουσιάζει».

«Γράμμα επισκόπου προς χήρα», στο *Della nuova scielta di lettere di diversi nobilissimi huomini et eccelentissimi ingegni...*, τ. 4 (Βενετία 1574), σ. 264-5.

Οι αμφίσημες συνθήκες πρόσβασης των γυναικών στην ιδιοκτησία

«Εάν ο σύζυγός της πεθάνει, η γυναίκα καθίσταται επικεφαλής του οίκου και κάτοχος της περιουσίας... αφού, εφόσον ο γάμος ολοκληρωθεί μέσω της συνουσίας, η σύζυγος δικαιούται τα μισά από τα αγαθά που κατέχουν μαζί... Επειδή όμως κάποιες γυναίκες μετά τον θάνατο του συζύγου τους σπαταλούν ό,τι έχουν με τέτοιο τρόπο που καταλήγουν φτωχές και στερημένες και βλάπτονται οι κληρονόμοι τους και επειδή μας αρμόζει να μεριμνούμε... επιθυμώντας να μειώσουμε τη γυναικεία ανεπάρκεια, διατάσσουμε... έτσι ώστε οι δικαστές των περιοχών στις οποίες αυτές οι γυναίκες κατέχουν περιουσία να τους την κατάσχουν... Εντούτοις, εάν κάποια χήρα υπήρξε σύζυγος ευγενή ή ιππότη ή άρχοντα, σε αυτή την περίπτωση για χάρη της τιμής του συζύγου της και της οικογένειάς... θα κρίνουμε τι είναι σωστό προκειμένου να μην δημιουργηθεί σκάνδαλο γύρω από τους απογόνους».

Από τις διατάξεις του Μανουήλ Α΄ της Πορτογαλίας (1495-1521) [Monica Chojnacka-Merry Wiesner-Hanks (επιμ.), *Ages of Women, Ages of Men: Sources in European Social History, 1400-1750*, Longman, Λονδίνο 2002, σ. 278].

Επιτελώντας το φύλο στον Αυλικό πολιτισμό

«διότι μολονότι κάποια χαρίσματα είναι κοινά και στους δύο και είναι απαραίτητα τόσο σε έναν άνδρα όσο και σε μια γυναίκα, υπάρχουν, ωστόσο, κάποια άλλα που ταιριάζουν σε μια γυναίκα περισσότερο από ότι σε έναν άνδρα και άλλα που αρμόζουν σε έναν άνδρα και τα οποία πρέπει να είναι εντελώς άγνωστα σε μια γυναίκα. Αυτό το λέω για τις σωματικές ασκήσεις· αλλά πάνω από όλα θεωρώ ότι στους τρόπους της, τη συμπεριφορά, τα λόγια, τις χειρονομίες και το παράστημά της, μια γυναίκα οφείλει να είναι πολύ διαφορετική από ό,τι ένας άνδρας· και ακριβώς όπως αυτός πρέπει να επιδεικνύει έναν αδιαμφισβήτητο ατόφιο και στιβαρό ανδρισμό, έτσι είναι κόσμιο για μια γυναίκα να έχει μια απαλή και λεπτεπίλεπτη τρυφερότητα, με έναν αέρα γυναικείας γλυκύτητας σε κάθε της κίνηση, έτσι ώστε στο βάδισμα της και στη στάση της και σε οτιδήποτε λέει, θα πρέπει να φροντίζει να φαίνεται γυναίκα χωρίς να έχει καμιά ομοιότητα με τον άνδρα... να έχει καλούς τρόπους, να είναι έξυπνη και συνετή· να μην είναι ούτε ακατάδεκτη, ούτε μοχθηρή, ούτε κακοήθης, ούτε ματαιόδοξη, ούτε εριστική, ούτε άκομψη... η κυρία της Αυλής θα πρέπει πάνω από όλα να έχει μια κάποια ευχάριστη προσήνεια και να γνωρίζει πως να ψυχαγωγεί με χάρη κάθε είδους άνδρα με τις χαριτωμένες και τίμιες κουβέντες της...».

Baldassarre Castiglione, *Il Cortegiano* (1528), 3.4.

Συγκροτώντας τον αριστοκρατικό ανδρισμό: ο κίνδυνος της εκθήλυνσης

«Θα ήθελα ο Αυλικός μας να έχει ένα τέτοιο πρόσωπο· όχι πολύ απαλό και γυναικείο όπως αυτό που επιδιώκουν πολλοί που όχι μόνο σγουραίνουν τα μαλλιά τους και βγάζουν τα φρύδια τους αλλά καλλωπίζονται με όλους αυτούς τους τρόπους που υιοθετούν οι πιο ανήθικες και έκλυτες γυναίκες στον κόσμο· και στο βάδισμα, στη στάση και σε κάθε πράξη, εμφανίζονται τόσο τρυφεροί και νωθροί που τα άκρα τους δείχνουν σαν να είναι έτοιμα να διαλυθούν· και εκστομίζουν λόγια τόσο ξεψυχισμένα που δίνουν την εντύπωση ότι θα εκπνεύσουν επί τόπου· και όσο περισσότερο συναναστρέφονται με άνδρες ανώτερης κοινωνικής θέσης, τόσο περισσότερο συμπεριφέρονται με αυτόν τον τρόπο. Αυτούς, μιας και η φύση δεν τους έκανε γυναίκες, όπως είναι εμφανές ότι επιθυμούν να είναι και να φαίνονται, θα πρέπει να τους αντιμετωπίζουμε όχι σαν ενάρετες γυναίκες αλλά σαν κοινές πόρνες. Και θα πρέπει να αποβληθούν όχι μόνο από τις Αυλές των σπουδαίων αρχόντων αλλά και από την κοινότητα όλων των ευγενών ανδρών».
Baldassarre Castiglione, *Il Cortegiano* (1528), 1.19.

Πειθαρχώντας τον λόγιο ανδρισμό

«... τα τελευταία χρόνια έχει ενταθεί ιδιαίτερα μεταξύ των λογίων αυτού του πανεπιστημίου η πρακτική (ενώ δεν ακουγόταν κάτι τέτοιο τις παλιές καλές εποχές) της υπερβολικής οινοποσίας, της ολοκληρωτικής μέθης και του καπνίσματος στις ταβέρνες και τα μαγαζιά στα οποία τόσο συχνά και τόσο άσεμνα αυτοί συχνάζουν, προς ατίμωση του Θεού, προκαλώντας μεγάλο σκάνδαλο για το πανεπιστήμιο τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, και διασπάθιση χρημάτων, εκτός από ζημιά για το σώμα και τη ψυχή, και αποτελώντας κακό παράδειγμα, αυτοί που διακηρύσσουν τη γνώση και τη νηφαλιότητα».

Διάταγμα του αντιπρύτανη του Πανεπιστημίου του Κέμπριτζ (1607) [Alexandra Shepard, *Meanings of Manhood in Early Modern England*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2003, σ. 104].

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

- Γιώργος Πλακωτός, «Η ιερή εξέταση στη Βενετία: απόκλιση, συμμόρφωση και φύλο (16ος-17ος αιώνας)», *Τα Ιστορικά*, 46 (2007), σ. 89-128.
- Alexandra Shepard, *Meanings of Manhood in Early Modern England*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2003.
- Joanne Ferraro, *Marriage Wars in Late Renaissance Venice*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2001.
- Laura Gowing, *Common Bodies: Women, Touch and Power in Seventeenth-Century England*, Yale University Press, New Haven 2003.
- Sandra Cavallo, *Artisans of the Body in Early Modern Italy: Identities, Families and Masculinities*, Manchester University Press, Manchester 2007.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Φωτογραφίες

Τα εν λόγω έργα αποτελούν Κοινό Κτήμα (public domain) και έχουν ανακτηθεί από το project Wikimedia Commons http://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page